

LUZHETSKA O. M. Schooling on the Territory of Ukrainian-Polish Neighbourhood (the XVI–XVII-th centuries) in Konstantyn Harlampovych's researches.

In the article the author makes an attempt to analyse the inheritance of the famous Ukrainian scholar Konstantyn Harlampovych in the history of Ukrainian schooling. The conceptual and actual potential of his works for the reconstruction of the educational process on the territory of Ukrainian-Polish neighbourhood is reinterpreted. The scholar's contribution to the investigation of the history of Ukrainian education is summed up.

Миськів І. С.

Національний університет "Львівська політехніка"

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС У БРИТАНСЬКІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ: РОЛЬ ШКІЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА

У статті вивчаються особливості навчального процесу у британській загальноосвітній школі та значення шкільного лідерства у ньому. Автор аналізує літературні джерела та описує основні рівні навчання: навчання вчителів; колегіальне (групове) навчання; організаційне навчання; лідерське навчання; навчання у навчальній мережі школи.

На початку XXI століття якість освітніх послуг, які надає загальноосвітня школа є однією із основних цілей реформування шкільної освіти. Ця проблема досліджується політиками в галузі освіти, науковцями та практиками. Особлива увага приділяється навчальному процесу та шкільному лідерству, як засобу піднесення його ефективності.

Проблеми освітнього менеджменту та шкільного лідерства, його важливість у навчальному процесі вивчаються і вітчизняними, і зарубіжними вченими: В. Афанасьєв, Б. Барнет, П. Власов, Л. Даниленко, Д. Дербі, А. Дерінг, С. Карабєц, В. Кінг, М. Коуї, О. Кузьмін, К. Ляйсвуд, В. Маслов, Б. Меден, Д. Мерфі, Р. Мус, М. Ніколайдов, Дж. О'Брайєн, Л. Смалян, Дж. Сміт, Р. Стейнбєх, Х. Томлінсон, Дж. Тулі, М. Фуллан, А. Харгравєс, Ф. Хєдоурі, Дж. Шєклок, О. Штєпа, Д. Янтзі та інші.

Проте, необхідно зазначити, що особливості навчального процесу у британських загальноосвітніх школах, а також роль шкільного лідерства у ньому є недостатньо вивченими. З урахуванням цього протиріччя було зроблено вибір теми нашого дослідження, проблема якого сформульована так: яка роль та значення шкільного лідерства у навчальному процесі учнів британських загальноосвітніх шкіл.

Метою дослідження є спроба вирішення цієї проблеми. Автором поставлені такі завдання: здійснити аналіз літературних джерел та

дослідити особливості навчального процесу у британській загальноосвітній школі, а також охарактеризувати рівні навчання та роль шкільного лідерства у навчальному процесі.

Вважаємо, що наукові розробки на основі вивчення зарубіжного досвіду сприятимуть розширенню бази знань про шкільне лідерство в Україні та матимуть застосування на практиці.

На території Великої Британії вважається, що лідерство у навчанні – це, перш за все, створення рівних можливостей навчання для учнів, педагогів, системи освіти та мотивація учасників навчального процесу до використання їхніх переваг. Інакше кажучи, це: акцентування уваги на процесі навчання (за допомогою постійного удосконалення процесів навчання та викладання); формування професійної спільноти, основним пріоритетом якої є навчання (за допомогою розвитку культури праці, що підкреслює цінність взаємного навчання та підтримки колег); залучення зовнішнього середовища до навчального процесу (за допомогою співпраці з громадськістю, використанням зовнішніх ресурсів, які можуть сприяти навчанню учнів та педагогів); застосування стратегічної діяльності та партисипативного лідерства (за допомогою використання різних способів, що сприяють навчанню учнів, навчанню вчителів та системному навчанню, а також партисипативного лідерства на різних рівнях та серед індивідуумів, що займають різні посади); формування гармонії та когезії (за допомогою поєднання навчання учнів, навчання вчителів та системного навчання з навчальними цілями).

Британські науковці зазначають, що необхідно брати до уваги принцип індивідуальності навчання. Кожна людина має власні цілі, особистий стиль навчання та несе відповідальність за власний навчальний процес. З дитячих років учні потребують можливостей досліджувати та розширювати власний світ за допомогою гри, розвивати абстрактне мислення за допомогою конкретного досвіду. Фізична діяльність є основною для розвитку моторики, можливостей розвитку соціальних правил, навичок і вмінь. Учні потребують індивідуальної підтримки батьків, учителів, кожен з яких відіграє певну роль у навчальній спільноті щодо підтримки учня.

Для цього необхідно переглянути практику учіння та можливості розвитку; переосмислити роль вчителів та батьків у навчальній спільноті; відзначати особисті досягнення учня.

Серед основних принципів навчання у британській загальноосвітній школі є принцип неперервності навчання та його спрямованості на прогрес.

Особлива увага в загальноосвітній школі Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії приділяється праву учня на визнання його досягнень згідно єдиної системи оцінювання. У людини існує потреба відчувати щастя, безпеку та довіру. Учні потребують відчувати безпеку та турботу у навчальному середовищі. Їм необхідна емоційна стабільність, чітке усвідомлення теперішнього стану їхніх знань, виразний напрямок руху та прогресу. Вони хочуть, щоб їхні досягнення були оцінені, а для цього необхідно застосовувати єдину систему оцінювання компетентностей учнів.

Науковці характеризують навчання у британській загальноосвітній школі як контекстуалізований процес. Учні контролюють власний процес навчання, але потребують допомоги в усвідомленні всіх можливостей навчання. Навчання відбувається повсякчас і всюди. Тому перед шкільними лідерами британської загальноосвітньої школи стоїть завдання забезпечити доступ до ресурсів, скеровувати навчальний процес, визнавати досягнення учнів, забезпечувати можливості задоволення навчальних потреб учнів

На практиці вчителі-лідери загальноосвітньої школи Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії здійснюють вплив на удосконалення навчання учнів за допомогою комплексу функцій, серед яких: сконцентрування уваги на викладанні та навчанні; розвиток та підтримка позитивних стосунків у колективі; чітке визначення місії та очікуваних результатів; удосконалення навчального середовища; забезпечення часу та можливостей для колегіальної співпраці; партисипативне лідерство; залучення громадськості до навчального процесу; оцінювання та інноваційна діяльність [9, с. 2].

Учителі-лідери є саме тими фахівцями, які найкраще знають навчальний процес, оскільки безпосередньо контактують з його учасниками. Науковець Дж. Спіллейн, описуючи партисипативне лідерство, стверджує, що вчителі сприймають інших, і це відображається на їхній діяльності, залежно від того, як сприймають їх, як одну із форм "капіталу" [10, с. 49], а саме: людський капітал: працездатність, досвід, навички та вміння (такі риси виступають джерелом визнання компетентності фахівця); культурний капітал (інтерактивний стиль спілкування, налагодження стосунків з колегами); соціальний капітал (соціальна мережа чи зв'язки, разом із довірою, співпрацею, почуттям обов'язку серед індивідуумів та організації); економічний капітал (доступ до коштів та інших ресурсів, які можуть бути доступними для організації).

Сконцентрування уваги на викладанні та навчанні є процесом, що охоплює: розвиток культури відкритості навчального середовища; організацію дискусій щодо удосконалення навчання учнів; налагодження спілкування з учнями з метою визначення переваг та недоліків методики, що застосовується для викладання академічної дисципліни; розробку інструкцій та пам'яток для вчителів щодо використання різноманітних методик; впровадження інноваційних підходів до викладання дисципліни; дослідження різноманітних стилів учіння та аналіз роботи учнів у класі; розвиток культури коучингу та менторства, колегіальної підтримки; організацію спостереження та обговорення відкритих занять колег [9].

На нашу думку, серед основних факторів забезпечення ефективності навчального процесу, важливим є соціальний контекст, у якому відбувається навчання, а також спілкування з іншими учасниками навчального процесу. Діалог стимулює аналіз, рефлексію та реорганізацію знань, надаючи можливість учню переглянути власне навчання та пов'язати його із попереднім досвідом і знаннями.

Отже, серед основних завдань шкільних лідерів британської загальноосвітньої школи не тільки вивчення стилю навчання учнів, але й надання їм допомоги для усвідомлення способів, за допомогою яких вони навчаються. “В умовах школи, а потім і в дорослому житті, діти та молодь повинні бути здатними поводитися соціально сприйнятливо. Такі навички та вміння, які охоплюють управління власними почуттями, демонстрацію співчуття, ефективне спілкування, управління стосунками... здійснюють важливий вплив на персонал, кар'єру та навчальну успішність” [3, с. 19].

Та необхідно зауважити, що процес перебудови діяльності педагога, який попередньо просто передавав знання учням, на процес вдумливого навчання потребує ефективного управління. Саме у час перемін лідерство вчителів загальноосвітніх шкіл є найбільш важливим. Дослідження доводять, що для того, щоб перебудувати навчальний процес на вдумливий, шкільне лідерство є дуже важливим.

Розрізняють п'ять рівнів навчання: навчання вчителів; колегіальне (групове) навчання; організаційне навчання; лідерське навчання; навчання у навчальній мережі школи.

Навчання вчителів – передбачає заохочення колег до поглибленого вивчення навчального досвіду учнів та використання його характерних особливостей для відображення на власній практиці викладання. Тут необхідним є аналіз результатів навчальної діяльності учнів, моніторинг

їхньої роботи в класі та їх використання для удосконалення власної діяльності педагогів. Він вимагає діалогу між колегами з метою визначення переваг та недоліків, а також створення нових професійних знань. Це конструктивний процес професійного навчання. Спілкування з колегами дає змогу удосконалити навчальний процес, розвивати культуру колегіальної співпраці тощо.

Другий рівень навчання стосується груп учителів британських загальноосвітніх шкіл, які навчаються колегіально. Це можуть бути структурні підрозділи, такі як предметні кафедри, команди управління середніми класами тощо. Існує також практика об'єднання педагогів з різних структурних підрозділів в єдину команду з певною метою. Такий підхід обумовлює неперервність навчання та професійного розвитку і шкільних лідерів, і педагогів. Оскільки навчання є одночасно і соціальним, й індивідуальним видом діяльності, колегіальне навчання вимагає формування такого середовища, у якому вчителі загальноосвітніх шкіл могли б освоювати нові знання про викладання академічної дисципліни. Шкільне лідерство покликане створювати умови, в яких високо цінується навчання задля індивідуального та колективного благополуччя. Лідери британських загальноосвітніх шкіл створюють таке середовище, в якому індивідууми вільно здійснюють обмін ідеями та прикладами з практики, розробляють спільні концепції, які пізніше використовуються вчителями у процесі викладання навчальної дисципліни [2].

Дослідження доводить, що викладання у загальноосвітній школі Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії – це не просто презентація матеріалу, а інтеграція навчальної програми та методики викладання навчальної дисципліни з метою досягнення визначених навчальних цілей учня.

Як зазначають дослідники Б. Джойс та Б. Шауерс є кілька основних компонентів професійного розвитку, які тісно пов'язані між собою: презентація теорії або опис навичок, вмінь та стратегій; моделювання або демонстрація навичок і вмінь чи моделей викладання; практика у симульованому чи реальному класному середовищі; структурований та відкритий зворотний зв'язок (забезпечення інформації про діяльність); коучинг [6].

Шкільні лідери здійснюють функції за допомогою подання власного прикладу застосування того чи іншого методу викладання предмету, використання певної моделі поведінки тощо.

Необхідно зауважити, що ролі та функції вчителів-лідерів ґрунтуються на компетентності, яка є необхідною для подальшого навчання та удосконалення загальноосвітньої школи, оскільки воно вимагає співпраці між учителями, які виконують різноманітні функції у педагогічному колективі [2].

Організаційне навчання тісно пов'язане з ідеєю формування школи, як навчальної спільноти. На нашу думку, формування загальноосвітньої школи, як навчальної спільноти – це розвиток її здатності бачити себе як елемент суспільства, що здійснює таку важливу функцію, як освіта його громадян. “Це здатність, яка необхідна школі для узгодження її рішень та напрямів діяльності з контекстом, у якому вона функціонує” [8, с. 1-2]. Такі спільноти характеризуються кліматом довіри, відкритості та безпеки. Довіра є основою колегіальної співпраці, навчання та переймання досвіду між колегами, застосування його у власній практиці. Відсутність довіри не дає можливості відкрито висловлювати власні думки, а тому шкільні лідери повинні налагодити позитивні стосунки, сформувати професійне навчальне середовище, в якому і учні, і педагоги почувалися б комфортно. На думку науковця Д. Хопкінса, ефективне навчальне середовище загальноосвітньої школи забезпечує передумови заохочення навчання учнів [5].

Дослідники А. Харріс та Д. Муїз визначають кілька характеристик, необхідних для спільноти, що спрямовує власну діяльність на професійне навчання. Серед них: делегування влади та повноважень учителів-лідерів; активна участь у прийнятті рішень; спільне бачення проблеми навчального процесу учнів; колегіальне навчання педагогів, спрямоване на вирішення навчальних проблем учнів; перегляд та оцінювання педагогічної діяльності; фізичні умови та здатність персоналу підтримувати роботу в команді.

Шкільне лідерство в умовах британської загальноосвітньої школи, спрямоване на навчальний процес, передбачає залучення до нього всіх членів шкільного колективу. Лідерство, спрямоване на навчальний процес, здійснює вплив на якість викладання дисципліни та навчання у класі. Застосовуються різноманітні стратегії від моделювання поведінки, моніторингу та оцінювання до налагодження діалогу, а також їх комплексного поєднання. Моделювання уподібнюють до сили прикладу, що охоплює застосування аналізу, а також діяльності, що ґрунтується на використанні даних про успішність учнів, діалогу, створенні можливостей для вчителів обговорювати та робити висновки щодо їхньої діяльності [11].

Лідерство у навчанні вимагає чіткого розуміння, на якому етапі

навчання знаходиться людина; усвідомлення її філософії освіти, способу побудови знань; відчуття контексту, в якому вона працює, середовища, якому характерна наявність чи відсутність навчальних можливостей тощо.

Четвертим рівнем навчання є лідерське навчання. Формування британської загальноосвітньої школи як навчальної спільноти залежить від якісного шкільного лідерства. На думку науковця П. Хілла, серед основних завдань шкільного лідерства розвиток культури школи, яка визначає власним пріоритетом цінність навчання та встановлює реалістичні, але високі очікування і для учнів, і для вчителів [4, с. 2]. Важливим є партисипативний характер лідерства. Вчителі-наставники, їхні помічники виступають у ролі менторів та коучерів шкільного лідерства.

Навчальний процес у британській загальноосвітній школі передбачає поєднання таких елементів, як учні, вчителі та зміст навчання. Навчальний процес, як результат поєднання перелічених елементів, залежить від того, як педагоги дотримуються виконання навчальної програми, створюють навчальні завдання, заохочують учнів до їх виконання, а також від ставлення учнів до вчителів, своїх друзів, навчальної діяльності [1]. Методично правильне викладання дає змогу учням розвивати глибокі знання академічної дисципліни, формувати навички і вміння. Але для того, щоб забезпечити таке викладання, педагоги повинні мати можливість розвивати відповідні знання, навички та вміння [7].

Отже, на Британських островах навчання поділяється на кілька рівнів, а саме: на навчання вчителів; колегіальне (групове) навчання; організаційне навчання; лідерське навчання; навчання у навчальній мережі школи, а роль шкільного лідерства полягає у розвитку людського, культурного, соціального та економічного капіталу британського суспільства.

Використана література:

1. *Cohen D., Raudenbush S., Ball D.* Resources, Instruction and Educational Research. Seattle, WA: Center for the Study of Teaching & Policy. University of Washington, 2000. – 36 p.
2. *Elmore R.* Building a New Structure for School Leadership. – Washington, D.C. : Albert Shanker Institute, 2000. – 42 p.
3. Health Development Agency (HDA). Promoting emotional health and wellbeing through the National Healthy School Standard, HAD, 2004. – P. 19.
4. *Hill P.* What headteachers need to know about teaching and learning. National College for School leadership, 2003 – P. 2.
5. *Hopkins D.* Instructional Leadership and school improvement. National College for School leadership, 2003 – P. 4.
6. *Joyce B., Showers B., Fullan M.* Student Achievement Through Staff Development (3d edn.). Assocaiaion for Supervision & Curriculum Deve, 2002. – 217 p.

7. *Knapp M., Copland M., Talbert J.* Leading for Learning. Reflective tools for school and district leaders. Center for the Study of Teaching and Policy, The Wallace-Reader's Digest Fund, 2003. – 36 p.
8. *MacGilchrist B.* Leading the intelligent school. NCSL. – 2004. – P. 1-2.
9. *Martin A., Williams Ch.* The Heart of the Matter: a practical guide to what middle leaders can do to improve learning in secondary schools. National College for School Leadership, 2003. – P. 2.
10. *Spillane J.* Distributed leadership. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2006. – P. 49.
11. *Wright P.* Raising the bar. NCSL, Autumn, 2006. – 26 p.

МЫСЬКИВ И. С. *Учебный процесс в Британской общеобразовательной школе: роль школьного лидерства*

В статье изучаются особенности учебного процесса в британской общеобразовательной школе и значение школьного лидерства в нем. Автор анализирует литературные источники и описывает уровни учебы: учеба учителей; коллегиальная (групповая) учеба; организационная учеба; лидерская учеба; учеба в учебной сети школы.

MYSKIV I. S. *The learning process in a British public school: the role of school leadership.*

In the article the peculiarities of the learning process in a British public school and the meaning of school leadership have been studied. The author analyses the literature sources and describes the levels of learning: teachers' learning; collegial (group) learning; organisational learning; learning in the school learning network.

Мукан Н. В.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ШКІЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ (НА МАТЕРІАЛАХ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ, КАНАДИ, США)

У статті вивчається роль та значення шкільного лідерства у процесі професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл Великобританії, Канади, США. Автор аналізує літературні джерела, які висвітлюють проблему, а також визначає функції і завдання шкільного лідерства.

На початку ХХІ століття особлива увага освітян, науковців та політиків у галузі освіти прикута до проблеми неперервного професійного розвитку педагогів. Загальновідомо, що у сучасному освітньому просторі знання, навички і вміння необхідно постійно оновлювати та удосконалювати. У Великобританії, Канаді та США лідерство виступає запорукою професійного розвитку педагогів та удосконалення системи освіти загалом.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними змінами парадигм суспільного розвитку, новизною особистісних та соціальних вимог до системи професійної освіти педагога та його готовності до професійного розвитку в системі неперервної педагогічної освіти. Такий підхід